

A Lengyel Könyvtárosegyesület központi vezetőségének felhívása a területi és a körzeti vezetőségekhez, a könyvtáros kollégáinkhoz és kollégákhoz

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Könyvtári rendszer -országok

A rendszerváltás, amelyhez a könyvtárosok a könyvtárügy jobb jövőjét is kötötték, egyelőre negatív következményekkel járt a könyvtárügyre nézve. Megszűnt az állam ösztönző-koordinációs szerepköre, elmélyült a tárcaszintű és helyi dezintegráció, elapadtak a dotációs források, ami a takarékosági-megszüntetési tendenciákat erősíti, a könyvtárak és a könyvtárosok egyaránt elszegényedtek.

Mindezt a szakmai közvélemény nagyon nehezen, már-már tehetetlen benuhátságban éli át. Ezért a Könyvtárosegyesület arra hívja fel valamennyi szervezetét és tagját, hogy ne adja meg magát e hangulatoknak, álljon ellent a könyvtárellenes kísérleteknek, új formákkal-módszerekkel dokumentálja a könyvtárak fontosságát a lakóközösségek életében, tegyen szert új forrásokra (szponzorokra, sajtóterjesztésből, könyveladásból, reprográfiai szolgáltatásokból, nyelvtanfolyamokból, hanglez- és videokölcsönzésből származó összegekre), ne „göggösködjön” a könyvtárügy függetlenségét hangsúlyozva.

Az Egyesület valamennyi könyvtáros és tudományos szakértője érdekeit képviseli. Ám ez a képviselet nemcsak a központi vezetőség, hanem egyszersmind a körzeti és körzeti vezetőségek, sőt az egyes tagok feladata is. A központi vezetőség a kedvezőtlen folyamatok megállítására, majd visszajukra fordítása érdekében kéri és elvárja az egész Egyesület aktivizálódását. „Szervezetünk felette áll a pártmegosztásoknak. A mi magasabb rendű feladatunk a nemzeti és a világkultúra értékeinek védelme... Ebből kifolyólag jogunk van nyilvánosan szólani...” – fejeződik be a felhívás.

(Futala Tibor)

Lásd még 312

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

92/320

LOW, Kathleen: The Library of Congress Remote Online Library User Pilot Project: The California State Library Experience = Ref.Libr. 33.no. 14.vol. 1991. 125-141.p.

A Kongresszusi Könyvtár kísérleti programja számítógépes tájékoztatási szolgáltatásainak távolsági online használata terén. A California Állami Egyetem tapasztalatai

Adatbázis; Kísérlet; Nemzeti könyvtár; Online információkeresés

1988-ban James Billington, a Library of Congress (a továbbiakban: LC) vezetője felhatalmazást kapott a Kongresszustól egy hathónapos program beindítására (ROLLUP, Remote Online Library User Pilot), amelynek célja az LC információs rendszeréhez (Library of Congress Information System, LOCIS) való távoli, online hozzáférés tesztelése, illetve szükségességének vizsgálata volt. Az LC, miután felhívására 63 olyan könyvtár jelentkezett, amely megfelelt a megadott feltételeknek, tizennégy könyvtárat jelölt ki a kísérlet színhelyéül. Ezek között volt a California State Library is, amelynek képviselője a jelen cikkben ismerteti a LOCIS szolgáltatásait és az adatbázisokban való információkeresés lehetőségeit, majd könyvtára nézőpontjából beszámol a projekt eredményeiről.

A LOCIS két alrendszere a MUMS (Multiple Use MARC System) és a SCORPIO (Subject Content Oriented Retriever for Processing Information Online). Az előbbi kezdetben az LC belső, katalógizálási céljait szolgálta, az utóbbi pedig olvasói katalógusként állt a használók rendelkezésére.

A SCORPIO a következő hat adatbázisból áll:
1. *Legislative Information Files*. Az egyes fájlok egy-egy szövetségi törvényjavaslatra vonat-

koznak, nyomon követve annak útját a törvényhozási folyamatban. Az 1973 óta épülő adatbázis rekordjai a törvényjavaslatok tömörítvényeit is tartalmazzák.

2. *Bibliographic Citation File (BIBL)*. A közgazgatás és az időszerű gazdasági-politikai kérdések témáit öleli fel, 1976 óta építik. Rekordjai folyóiratcikkek, kormányzati és ENSZ-dokumentumok bibliográfiai adataiból állnak, annotációval ellátva.

3. *National Referral Center Master File (NRCM)*. 14 ezer olyan intézményről szolgáltat adatokat, amelyek nyilvános információszolgáltatást nyújtanak, elsősorban a természet-, a műszaki és a társadalomtudományok területén.

4. *Copyright Files*. Ezek a fájlok a szerzői joggal védett művekről szolgáltatnak adatokat, pl. a szerzői jogvédelmet kérő személy neve, a mű szerzője, címe stb. Külön fájl tartalmazza az időszaki kiadványokat, és egy külön indexfájl is rendelkezésre áll.

5. *Library of Congress Computerized Catalog (LCCC)*. Tartalma: az LC által katalogizált angol nyelvű könyvek 1968-tól, a francia nyelvű könyvek 1973-tól, a német, spanyol és portugál anyag 1975-től, az egyéb európai nyelvű könyvek 1976-tól.

6. *PREMARC File*. Ebben a MARC „korszak” előtti anyag kereshető 1898-tól, nemcsak könyvek, hanem egyéb dokumentumtípusok is.

A MUMS, mivel az LC dokumentumtípusainak a SCORPIO-beliénél sokkal szélesebb körét öleli fel, nemcsak katalogizálási, hanem tájékoztatási célokra is kiválóan használható. 14 fájlból áll, pl. térképek, zenei dokumentumok, audiovizuális anyag, számítógépi fájlok (szoftverek), kéziratok stb.

Ami a keresési lehetőségeket illeti, ez a két alrendszerben eltérő. A SCORPIO fő jellemzője a „browse” parancs, amellyel az indexkifejezések első szavára lehet keresni, a MUMS-ban viszont kulcsszavak és ún. kombinált keresőkifejezések (meghatározott számú betű a szerző nevéből, a címből stb.) használandók.

A California State University könyvtárosai szertint a LOCIS a már létező online szolgáltatások hasznos kiegészítésének bizonyult. Legnagyobb mértékben a BIBL és az LCCC fájlokat használták. Mivel a kísérletből az is kiderült, hogy a szolgáltatást a tizennégy könyvtár közül a négy állami könyvtár használta a legerősebben, a program vezetősége úgy határozott, hogy a következő kétéves kísérleti időszak résztvevője

az 50 állami könyvtár és a District of Columbia Public Library legyen.

(Novák István)

Egyetemi és felsőoktatási könyvtárak

92/321

MEDINA, Sue O.: The evolution of cooperative collection development in Alabama academic libraries = Coll.Res.Libr. 53.vol. 1992. 1.no. 7-19.p. Bibliogr.

Egybehangolt állományalakítás az alabamai egyetemi könyvtárakban

Egybehangolt állományalakítás; Egyetemi könyvtár; Együttműködés -regionális

Az Alabamai Felsőoktatási Könyvtárak Hálózata (Network of Alabama Academic Libraries, NAAL) 1984-ben alakult, a források koordinált felhasználásának elősegítésére. Megalakítása egy előző évi felmérés közvetlen eredménye volt, melynek alapján számos konkrét javaslat született az együttműködés, koordinált állományépítés, a duplumok elkerülése stb. érdekében.

A fő cél egy többéves program alapján a gyűjteményi hiányok felszámolása, egy szelektív retrokonverzió alapján a jelentős gyűjtemények hozzáférhetővé tétele, valamint össz-állami egyeztetett állományépítési program kidolgozása volt. Mindehhez 1983-ban Alabama állam 580 ezer dollárt juttatott a NAAL-nak, azt követően az éves támogatás összege 1990-91-re egymillió dollár fölé emelkedett. A gyűjteményekhez való hozzáférés érdekében a teljes hálózat az OCLC/SOLINET adatbázishoz csatlakozott.

A NAAL programjának sikerét a nagyarányú felmérés és a jelentős állami támogatás biztosította elsősorban. Ehhez járult a hálózatban működő könyvtárosoknak a gyűjteményépítésben és annak tervezésében szerzett komoly tapasztalata. A NAAL ezenkívül bizonyos védettséget is jelent tagjai számára az intézményi költségvetési ellátás csökkenése ellen, hiszen az együttműködés előnyeit csak a kötelezettségek vállalásával együtt élvezheti bármely intézmény, és a NAAL pénzalapjából való részesedés is függvénye az

anyaintézmény által nyújtott költségvetés mértékének.

A program hatékonysága nem utolsósorban azoknak a szorgalmasan dolgozó könyvtárosoknak köszönhető, akik a terveket valóra váltották és létrehozták a teljes államot átfogó együttműködésen alapuló felsőoktatási könyvtári ellátást egy olyan államban, ahol hosszú története van a könyvtárak semmibevételének.

(Mohor Jenő)

92/322

ARP, Lori – SCHAFFER, Gerald (Jay): Connecting bibliographic instruction and collection development: a management plan = RQ. 31.vol. 1992. 2.no. 398-406.p. Bibliogr.

A szakirodalmi forrásismeretek oktatásának és az állományalakítási munkának szervezett összekapcsolása egyetemi könyvtárban

Állományalakítás; Egyetemi könyvtár; Szakirodalmi ismeretek -használóknak

A két tevékenységet rendszerint sajátosnak, egymástól függetlennek tekintik, és – mivel eltérő szakértelmet igényelnek – a könyvtárak két, különálló osztály keretében szervezik meg. Azonban az e munkák hatékony szervezéséhez szükséges adatok és információk hasonló jellegűek. A szakirodalmi forrásismeretek oktatásában személyzeti, helyiséggel kapcsolatos és technológiai megszorítások érvényesülnek, ezért meg kell határozni, hogy az oktatás hol folytatható hatékonyan a tanterven belül és hol szükségtelen. Az állományalakítás területén a korlátozott erőforrások miatt alaposan meg kell vizsgálni az intézmény oktatóinak és hallgatóinak igényeit és a tanterv irányultságát. A cikk azt ismerteti, hogy a Colorado Egyetem Auraria Könyvtárának használóképzési és állományalakítási osztálya hogy végzett közösen szisztematikus adatgyűjtést és -elemzést, amely az oktatási programban, az állomány értékkelésében és tervezésében is változásokat okozott.

(Autoref.)

92/323

KLOTZBÜCHER, Alois: Stadt, Hochschule und ihre Bibliotheken. Entwicklung und Tendenzen in der lokalen Versorgung mit wissenschaftlicher Literatur und Information = Buch Bibl. 44.Jg. 1992. 2.no. 126-135.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven.

A város, a felsőoktatási intézmény és könyvtáraik. A helyi szakirodalmi ellátás és tájékoztatás fejlődése és tendenciái

Együttműködés -helyi; Ellátottság -könyvtári; Felsőoktatási könyvtár; Városi könyvtár

A cikk egy olyan tendenciát ismertet, amely évtizedek óta észlelhető, mégis kevés figyelmet fordítottak rá mostanáig. Az egyetemi városokban változóban van az egyetemi és a közművelődési könyvtárak szerepe. A közművelődési könyvtárakban gyakran nincs megfelelő személyzet és anyagi lehetőségek, az egyetemi könyvtárak közül pedig egyre többen vállalnak olyan feladatokat, amelyek túlmennek az egyetem közvetlen feladatkörén. A várost és körzetét ellátják tudományos irodalommal és információval, információközvetítést végeznek, üzleti és közigazgatási továbbképző tanfolyamokat szerveznek. Egyes esetekben a nem egyetemi használók már a használók felét teszik ki. (Autoref.)

Lásd még 365-366, 372-373

Közművelődési könyvtárak

92/324

SHUMAN, Bruce A.: The public library: some alternative futures = Public Libr.Q. 11.vol. 1991. 4.no. 13-23.p.

Kilenc változat a közművelődési könyvtár lehetséges jövőjére

Jövő könyvtára; Közművelődési könyvtár

A modern közkönyvtár nemcsak az összegyűjtött ismeretek tára, hanem az intellektuális

szabadság szerves része is. A szerző a jövőkutatók által alkalmazott „forgatókönyv” módszerével (más néven szóképekkel) vázolja fel a jövőbeli közkönyvtár néhány lehetséges alternatíváját, vitára provokálva:

1. *A könyvtár halála.* A könyvtárkapuk bezárása két okból következhet be. Van egyrészt egy tehetős réteg, amely szükségletei szerint költ információra és a video-boltok, kábeltévé-hálózat széleskörű elterjedése miatt igényeit ki is tudja elégíteni. Másrészt kérdés, hogy a népesség kevésbé fizetőképes rétege igénybe tudja-e venni a könyvtári szolgáltatást. A kormányzat jelenleg elég közömbös a könyvtárügy iránt és inkább azal van elfoglalva, hogyan fedezze a „csillagháborús” védelmi rendszerek költségeit.

2. *A robotkönyvtár.* A felhasználó igényeit egy humanoid robotnak adja elő, amely különböző formákban (hang, gépi nyomtatás, diszk, telefon stb.) ad választ. Elképzelhető olyan robottechnológia, amely a légkondicionálásról, sőt az épület nyitásáról, zárásáról is gondoskodik. Természetesen felmerül a kérdés, hogyha mindezt egy robot „megtanulja”, mit fog csinálni utána az eddigi személyzet.

3. *A „status quo”-szindróma.* Azt a lehetőséget veti fel, hogy a könyvtárak lényegében a jelenlegi formájukban léteznek 25 év múlva is. Megfelelő érdeklődés vagy pénz hiányában maradnának el a nagyobb változások.

4. *A könyvtár, mint kulturális emlékmű.* A könyvtár inkább múzeum és archívum lenne, mint kölcsönző könyvtár és tájékoztató szolgálat. Esős vasárnap délutánokon vinnék oda unokáinkat és mutogatnánk az üveg alatt őrzött, könyvnek nevezett ereklyéket, magyarázva, hogy gyerekkorunkban, a papír korszakában ilyesmit olvastunk.

5. *Minden szolgáltatás – csak egyeseknek.* Eszerint a könyvtári szolgáltatások igénybevehetősége a felhasználók anyagi helyzete szerint alakulna. Egyes könyvtárakat a szerényebb anyagiakkal rendelkezők is használhatnának térítésmentesen, míg bizonyos gyűjtemények csak a tehetősebbek részére volnának hozzáférhetőek, államilag kibocsátott azonosító kártya birtokában. Kérdés, hogy tisztességes-e egy ilyen rendszer, de van-e tökéletes rendszer egyáltalán?

6. *Csak bizonyos szolgáltatások – mindenkinek.* Bizonyos terület(ek)re irányulna a könyvtárak tevékenysége szélesebb körű fogyasztóközönség részére. (Az információszolgáltatás lehet-

ne egy ilyen terület.) Megtehetik például, hogy felhagynak a népszerű olvasmányok és a szépirodalmi művek gyűjtésével, átengedve ezt a profilt a könyvkölcsönző ügynökségeknek.

7. *A könyvtár mint tapasztalatátadó műhely.* A látogató kényelmes, állítható székében egy kezettát magába foglaló sisakot a fejére téve, szemét lehunyva, lenyomja a „play” gombot és átadja magát olyan kép-, hang-, szagélményeknek, amelyeket pl. egy Mount Everest expedíció vagy egy Mars-utazás résztvevőjének agyhullámaait rögzítve a hazatérés után sokszorosítanak. Az ilyen szolgáltatás technikai, orvosi, etikai, morális, jogi, pénzügyi vonatkozásai természetesen nagyrészt nem megoldottak és vitathatók.

8. *A politikus könyvtár.* A jövő Amerikájában elképzelhető egy olyan könyvtár, amelyben hozzáférhető az éppen hatalmon lévő kormány által elfogadott tartalmú információk, de a hatalomnak nem tetsző adatok is. A következmények elképzelésére George Orwell „1984” c. művét ajánlja a szerző.

9. *A privát könyvtár.* Azon az elképzelésen alapul, hogy minek könyvtárba menni, ha az információk az egyén otthonában vannak vagy ott hozzáférhetőek. Telefon, fax, számítógép, televízió a fő információs források (a 21. század technikai színvonalán).

(Szepes Gézáné)

92/325

ROBINSON, Charles: The public library vanishes = Libr.J. 117.vol. 1992. 5.no. 51-54.p.

A közkönyvtár eltűnik...

Elektronikus publikáció; Jövő könyvtára; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

A legtöbb ember ösztönösen ellenáll a változásoknak. Remélhető, hogy a könyvtáros szakmában nem mindenki fogja ezt tenni, mert ha igen, akkor rövidesen eltűnnek a könyvtárak olvasói, és velük együtt természetesen a közkönyvtárak léte is értelmét veszti. Az ember azt hinné, hogy az elektronikus információk, különösen az elektronikus könyv kihívásának korában a könyvtárosok és szakmai egyesületeik mindent megtesznek az olvasók megtartásáért, de – legalábbis a szerző véleménye szerint – ez nem így

van. Kritikája a szakma következő területeire irányul:

1. *Állománygyarapítás.* A számítógépek csodálatos képességei ellenére a könyvtárosok továbbra is a használói igények teljes mellőzésével költik el szűkös anyagi erőforrásaikat. Továbbá rengeteget adnak ki könyvtárközi kölcsönzésre (a Baltimore Public Library-ben pl. évi 100 ezer dollárt), pedig ezt a szolgáltatást a használóknak csupán 2%-a igényli. Hasznosabb lenne, ha ezt a pénzt arra fordítanák, hogy több könyvtár tartasson nyitva vasárnapokon is.

2. *Könyvtárépítés.* Az Egyesült Államok nagyvárosaiban több száz millió dolláros „épületcsodákat” emelnek, amelyek nem töltik be megfelelően könyvtári funkcióikat. Az emberek legtöbbször nem az épületet megcsodálni, hanem könyveket kölcsönözni jön a könyvtárba. Külön bírálatban részesül az új, 150 milliós chicagói városi könyvtár, amely sem esténként, sem vasárnaponként nem tart nyitva. Ebből a pénzből 5-10 nagy körzeti könyvtárat lehetett volna építeni a városban!

3. *Az amerikai könyvtáros egyesület politikája.* Az ALA ahelyett, hogy alapszabálya szerint a használót tenné az első helyre, nemrégiben egy olyan dokumentumot fogadott el, amelynek már a címe is a szakma önszolgálatát sugallja: „A könyvtáros évtizede”. Nyíltan kimondják, hogy az egyesület a könyvtárakról a könyvtárosokra kívánja helyezni a hangsúlyt. A jelenlegi vezetés a könyvtároskép megjavítása és a szakma társadalmi elismerésének előmozdítása érdekében folytat kampányt, és a valóságos problémák helyett lényegtelen elvi kérdésekkel foglalkozik. A közvéleményt hangzatos, de alig értelmezhető jelszavakkal akarják maguk mellé állítani, például azt hirdetik országszerte, hogy a *könyvtárosok* azok, akiknek segítségével az emberek érvényesíthetik az „ismeretekhez való jogukat”. Nem tudni, hogy az „ismeretekhez való jogon” mit értenek az illetékesek. Az Egyesült Államok alkotmányában szerepel a „tájékoztatás szabadságának” törvénye, de ez kormányzati információkra vonatkozik.

Ideje lenne, hogy a szakma elkezdje komolyan venni, hogy az elektronikus könyvek korszaka nem utópia, hanem már megkezdődött – az első kereskedelmi termék, a Sony Data Discmanje már megjelent a piacon. Biztosra vehető, hogy az elektronikus könyv gyökeresen átalakítja a könyvkiadást, ettől az iparágtól a könyvtárak nem függetleníthetik magukat. Elektronikus

„könyvbancok” fognak kiépülni százezres állományokkal, amelyből a használó a kiválasztott könyveket egy hitelkártyához hasonló elektronikus hordozóra másolhatja, és saját, kb. egy átlagos könyv nagyságának megfelelő „lejátszóján” elolvashatja. Bár néhányan azt állítják, hogy mindezek ellenére mindenki a nyomtatott könyvet fogja keresni, a vizsgálatok azt mutatják, hogy az olvasók – több szakaszban – hozzá fognak szokni ehhez a technológiához. A legvonzóbb bizonyára az lesz számukra, hogy nem lesz többé kifogyott könyv, hiszen a kimásolt információk megmaradnak. Ha a könyvtárosok továbbra is magukkal foglalkoznak ahelyett, hogy hatékony szolgáltatásokkal és a jövő igényeire irányuló rugalmassággal felkészülnének az elektronikus könyv korszakára, akkor egy kiháló szakma munkanélkülijévé válhatnak, ami már néhányszor megtörtént a történelemben.

(Novák István)

92/326

CEJPEK, Jiří: K informační funkci veřejných knihoven = Čtenář. 44.roč. 1992. 3.no. 74-76.p.

A nyilvános könyvtárak információs funkciói

Közérdekű tájékoztatás; Közművelődési könyvtár; Tájékoztató munka

Az első – 1919-ben született – csehszlovák nyilvános (közművelődési) könyvtári törvény – L.J. Živnýnek, a modern cseh könyvtárügy egyik úttörőjének köszönhetően – angliai tapasztalatokat vett figyelembe. Ezáltal a két világháború között Csehszlovákia élenjáró könyvtárüggyel rendelkező országgá vált.

Aztán jött a német megszállás, s a nyilvános könyvtárakból kivonták a haladó irodalmat. Nem volt sokkal jobb a helyzet a kommunisták uralma idején sem: ők már a kiadási fázisban akadályozták meg rendszerint a haladó irodalom közzétételét. Bárki megnézheti: a nyilvános könyvtárak polcain és katalógusaiban túlteng a „muszáj-irodalom”. A könyvtárak állományi devalválódása és „általános magatartása” következtében a lakosság elidegenedett mind az olvasástól, mind a könyvtárhasználattól.

Ma ismét célszerű a cseh könyvtárosok „vigyázó szemét” Angliára vetni, ahol is a nyilvános

könyvtárak a városok és a falvak tényleges információs központjaiként működnek, miközben kulturális hivatásukat sem hanyagolják el.

Az angol nyilvános könyvtárak az önkormányzatokkal és a helyi polgársággal mintegy „háromszöget” képeznek. Az állományban minden önkormányzati dokumentum, az önkormányzati tagok és tisztségviselők curriculum vitae-jét és fényképét is beleértve, megtalálható. E gyűjtemények hátterében ott van az a tájékoztató irodalom (jogszabályok, határozatok, tanácsadók), amelynek használata – ismerete révén meg lehet ítélni a helyi önkormányzat működésének színvonalát.

Példamutató e könyvtárakban az ún. közhasznú tájékoztatás is (menetrendek, telefonkönyvek, vállalkozói címjegyzékek és prospektusok stb.). E tekintetben egyre több a korszerű adatbázis. A kényelmes könyvtárhasználatot nyilvános telefonvonalak és reprográfiai eszközök biztosítják.

Csehországban, ahol az önkormányzatba művelt polgárok kerültek és ahol a könyvtárosok is képzettek és fogékonyak az új iránt, az átállással együttjáró pénzsűke ellenére sem rendült meg a nyilvános könyvtárak helyzete. Sok helyütt, sajnos, más a helyzet: mivel az állomány nem vonzó, a könyvtáros csak a formális tevékenységhez ragaszkodik, a könyvtár léte veszélybe kerül. A szakma jelentős része megint fölülről, a könyvtári törvénytől vár „megváltást”. Noha egy ilyen jogszabály hasznos lehet, a közművelődési könyvtárak jövőjét mégis az (egyebek mellett) angliai példa intenzív követése teszi majd felhőtlené.

(Futala Tibor)

92/327

PACKALEN, Ulla: Pieksämäen poleenista kauhan puukkomuseoon = Kirjastolehti. 85.vuos. 1992. 1.no. 4-6.p.

Res. angol és svéd nyelven.

Könyvtárak a többcélú művelődési házakban

Könyvtárépület -közművelődési

Finnországban 1986 és 1989 között 113 új könyvtár épült, ezek közül csak 46 kizárólag

könyvtári célra tervezett épületben. A többi iskolával, bevásárló központokkal stb. osztozik az épületen. A könyvtár számára természetesen előnyös, ha olyan helyre kerül, ahol az emberek közelében van. A új könyvtárak közül 11 – gazdaságossági megfontolásokból – kulturális központokban vagy többcélú termekben kapott elhelyezést.

Fontos dolog, hogy a közszolgáltatások vonzó és közel eső helyen legyenek hozzáférhetőek. Finnországban ezek a többcélú termek általában a települések legvonzóbb épületei. A könyvtár, amelyet itt helyeznek el, lehetőséget kap a változatos, újszerű működésre, az együttműködésre. Ennek jó példája Vihanti, ahol a könyvtár és a helytörténeti központ közös céginformációs szolgáltatást hozott létre, valamint telekunyhót, és egy korszerű helyismereti, helytörténeti gyűjteményt.

Az együttműködés kiindulópontja általában a könyvtár. Leggyakoribb partnerei a területi kulturális hivatal, a helyi ifjúsági szervező, múzeum vagy népfőiskola, vagy akár a színház vagy a zenekar. Az együttműködés általában az épület tervezésével kezdődik. A termék közös használata nem okoz gondot, a közös személyzet viszont bonyolultabb dolog.

A finn tapasztalatok szerint e többcélú termek vonzzák a használókat.

(Autoref.)

92/328

MINTER, Christiane: Die Gemeindebibliothek Rotterdam = Bibliothek. 15.Jg. 1991. 2.no. 234-259.p. Bibliogr.

Res. angol és francia nyelven.

A rotterdami városi könyvtár

Építési terv; Feladatkör; Könyvtárépület -közművelődési; Könyvtárhasználat; Tájékoztató munka; Városi könyvtár

A cikk bemutatja a rotterdami városi könyvtárat mint sajátos társadalmi – kulturális központot. Ismerteti a könyvtár történetét, fejlődését, feladatait és céljait, valamint azt, hogy hogyan fogadta a könyvtárat a közvélemény és a szakma. Megvilágítja a könyvtár modelljelleget. Ezen túl

menően a könyvtár koncepcióját elhelyezi a holland könyvtári rendszer fejlődésén belül, és kritikusan áttekinti az NSZK-ban a könyvtárkonceptiókról az utóbbi 15 évben folytatott vitákat.

(Autoref.)

92/329

KOLODZIEJSKA, Jadwiga: Öffentliche Bibliotheken in Polen = Buch Bibl. 44.Jg. 1992. 3.no. 216-220.p.

Res. angol nyelven.

Helyzetkép a lengyel közművelődési könyvtárakról

Állomány; Fenntartó szerv; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

Az 1989-et megelőző időszakban számos társadalmi jelenség hátrányosan befolyásolta a lengyel közművelődési könyvtárak működését: a. A lakosság egyre passzívabbá vált, közönyössé a családi élet körén túli problémák iránt; b. A művelődési igények csökkentek, a kultúra kommercializálódott; c. Az olvasók a könyvtárat állami intézménynek, a könyvtárosokat hivatalnokoknak tekintették; d. A hetvenes évek közepétől kiépültek az alternatív kultúra intézményei egyházi, politikai, gazdasági, pszichoterápiai és művészi téren; ezek mellett a közművelődési könyvtárak kínálata szürke és unalmas volt.

1990-ben 10 270 könyvtár működött (ebből 49 vajdasági, 194 városi, 554 „városi és városkörnyéki” intézmény). Egy könyvtárra 3678 lakos jut. A könyvtári szolgáltatásokat a lakosság 19,4%-a veszi igénybe.

A könyvtári szervezetben súlyos törést okozott az 1975-ös közigazgatási reform, mikor az addig három szintű igazgatási rendszert (vajdaság, körzet, község) a körzet kiiktatásával két-szintűre egyszerűsítették. Ezzel megszűnt a körzeti könyvtárak szervezeti létjogosultsága. (A 30-as évek óta ezek végezték a falusi könyvtárak állományellátását és vezették személyzeti ügyeket.) Utódaik, a „városi és városkörnyéki könyvtárak” a minisztérium és a Könyv- és Olvasásügyi Intézet minden erőfeszítése ellenére sem tudják korábbi regionális szerepüket töretlenül folytatni,

mert a helyi hatóságok ezt a tevékenységüket csak kelletlenül pénzelik. Ugyanez elmondható a vajdasági könyvtárakról is.

A közművelődési könyvtárak állománya 1989-ben 137 millió egység volt (az AV különgyűjtemények nélkül). A Könyv- és Olvasásügyi Intézet állásfoglalása alapján ennek mintegy 40%-át mint elavultat és nem használtat ki kellene selejtezni, elsősorban az ismeretterjesztő, a politikai és a műszaki irodalom köréből. A javaslatok ellenére 1989-ben az állománynak csak 11%-át vonták ki. Véleményformáló körök, pl. a sajtó a selejtezést az olvasói érdekek megsértésének tüntetik fel, és a könyvtárak is ragaszkodnak érdektelenné vált könyveikhez is („hátha egyszer egy olvasó még kézbe veszi valamelyiket”).

A különgyűjtemények 2,7 millió egységet tartalmaznak, ennek 75%-a AV dokumentum (hanglemez, hangos könyv, videokazetta stb.). A könyvek 23,7%-a gyerekkönyv, 40,5%-a szépirodalom, 35,8%-a egyéb. A forgalom 83,7%-át a gyerekkönyvek és a szépirodalom tették ki.

Lengyelországban jelenleg mintegy 450 magánkiadó van. Legtöbbjük kérésre: egy évben néhány könyvet kiadnak, majd eltűnnek a piacról. Hasonló a helyzet a folyóiratok terén is. A vásárolt könyvek és folyóiratok száma viszont csökken a süllyedő életszínvonal miatt, különösen az értelmiségnél.

Milyen hely és szerep vár a közkönyvtárakra az új társadalomban? Egy szélsőséges vélemény szerint a közkönyvtárra, mint az elmúlt politikai rendszer integráns részére nincs feltétlenül szükség, a helyi lakosságnak kell eldöntenie, hogy a saját pénzén fenn kívánja-e tartani őket. Ezt a „liberális” elképzelést, mely a gazdasági élet elveit mechanikusan átvinné a kultúra területére is, sem a sajtó, sem a kormányzat nem támogatja, mégis sok híve van. A másik, ugyancsak szélsőséges vélemény szerint a közművelődési könyvtárak a szocializmus maradandó értékű vívmányai, melyeket hasonlóan az iskolákhoz és az egészségügyi intézményekhez közvetlenül az állami költségvetésből kell fenntartani.

Egy harmadik vélemény látszik elfogadhatónak: a közkönyvtárakat a helyi önkormányzatoknak kell működtetniük, de a kormányzat anyagi támogatásával. Mivel jelenleg számos település képtelen a könyvtár működését anyagilag biztosítani, átmeneti időre a könyvtári költségek felét a kormányzatnak kellene vállalnia. Ez mindenképp a területi feladatokat is ellátó könyvtárakra

vonatkozik; továbbá központilag kellene finanszírozni az információs szolgáltatásokat, a könyvtárközi kölcsönzést, a hátrányos helyzetű rétegek könyvtári ellátását.

A könyvtárak nagy várakozással fogadták az új önkormányzatokat. Reményeikből eddig kevés teljesült, azonban tudomásul kell vennünk, hogy a könyvtárügy csak egy kis része az önkormányzatokra váró feladattömegnek. Bizonyára éveknek kell még eltelniük, míg a könyvtárak megtalálják pontos helyüket egyrészt a lakosság új elvárásai alapján, másrészt az új szervezeti formákban.

(Katsányi Sándor)

92/330

Stanowisko SBP w sprawie wojewódzkich bibliotek publicznych = Bibliotekarz. 1992. 2.no. 21-22.p.

A Lengyel Könyvtárosegyesület álláspontja a vajdasági könyvtárak ügyében

Megyei könyvtár; Városi könyvtár

A vajdasági nyilvános könyvtárak eddig tulajdonképpen városi és vajdasági nyilvános könyvtárak voltak. Ezt a lengyel szakmai közvélemény az egyetlen eredményes és gazdaságos megoldásnak tartotta, olyanak, amelyben a városi könyvtárként való működés tapasztalatainak a birtoklása jelentette a felhatalmazást a megyei funkciók ellátására.

Most több helyütt került napirendre a városi és a megyei könyvtár szétválasztása, amit azzal ideologizálnak meg, hogy a városi könyvtárakat az önkormányzat tartja fenn, a megyeiek pedig állami fenntartásúak.

E formális érv – szögezi le a Lengyel Könyvtárosegyesület a kérdéssel kapcsolatos álláspontjában – nem lehet elindítója egy mindenképpen káros folyamatnak, amelynek végkifejteként ott kísért az önkormányzati könyvtárügy teljes összeomlása. Ha a szétválasztás megtörténik, két „forgatókönyv” szerint mehet végbe. Az első: a városi könyvtárról leválasztják a megyei könyvtári funkciókat, elsősorban a módszertani gondozást. Így a megyei könyvtárból megyei

könyvtári hivatal lesz, amely semmiféle könyvtárközi és információs szolgáltatással nem tudja ellátni a többi település könyvtárát. A második forgatókönyv: a váláskor szétosztják az addig közös vagyont. Belegondolni is rossz, hogy ez mennyi munkával járna (veszekedés az állományon, katalógusfelosztás stb.). Az eredmény két jelentősen meggyöngyült könyvtár és azt követően dupla fenntartási költség lenne. A Lengyel Könyvtárosegyesület ezért ellenzi az „ötlet” keresztülvitelét, s állásfoglalását ezért hozza nyilvánosságra az államigazgatásban és a szakmában.

(Futala Tibor)

92/331

MIDWINTER, Arthur – MCVICAR, Murray: Size and efficiency in public library provision: a review of the arguments = Libr.Rev. 41.vol. 1992. 2.no. 5-19.p. Bibliogr. 54 tétel.

A méret és a hatékonyság kérdése a közkönyvtári ellátásban; különböző érvek áttekintése a közigazgatási szervezet nagy-britanniai átalakítása kapcsán

Fenntartó; Közművelődési könyvtár; Normatívák, mutatószámok

A múlt század végén a közművelődési könyvtárak által ellátott közösség mérete még másodlagos kérdés volt. Nagy-Britanniában számos vita kíséri ezt a problémát ebben a században, az ellátandók számára vonatkozó legkülönbözőbb becslésekkel. Az egyik legjelentősebb tanulmány, az 1957-es ún. Roberts-jelentés több bizottság véleményét kérte ki, amelyek 10-40 ezer között voltak. Ezt is figyelembe véve az 1962-es Bourdillon-jelentés szerint a 100 000 lakosnál kevesebbet kiszolgáló könyvtárakban rosszabb a könyvellátás, mint az ennél nagyobbakban, és a 30 000 lakosnál kevesebbel rendelkező hatóságok nem képesek kizárólag saját forrásaikból fenntartani a könyvtári alapellátást. Ezek alapján az 1964-es könyvtári törvény kimondja, hogy a könyvtárak által szolgált közösségek minimális mérete Angliában és Walesben 40 000, Skóciában 100 000 lakos.

A hatvanas években több tanulmány készítette elő a közigazgatási reformot. Skóciában a Wheatley-jelentés a közművelődési könyvtárakra a 100 000 fős ellátandó minimumot javasolta az- zal, hogy legyen a szolgáltatás kétrétegű: egy nagyobb mérvű, stratégiai szolgáltatásokat nyújtó regionális szint mellett legyen egy helyi, ki- sebb szolgáltatásokat nyújtó szint. Ezenkívül megállapították, hogy a könyvtár irányítását le kell választani az oktatás irányításáról. A jelentés valamennyi elemét beépítették a törvénybe. A könyvtárakat a második közigazgatási szint, ille- ve kisebb települések területén a regionális szint igazgatása alá rendelték.

Angliában a Redcliffe-Maud-jelentés volt mérvadó, amely szintén a nagyobb (250 000- 1 000 000 közötti) közigazgatási egységekre bíz- ta volna a könyvtárakat hatékonysági és gazda- ságossági megfontolásokról, illetve azért, mert ezeknek jobbak a stratégiai adottságaik a szol- gáltatások biztosítására. Később viszont belátta, hogy a fejlődés során változik a helyi önkör- mányzatokkal kapcsolatos felfogás, és ez érvé- nyes az optimális méretre is. Ennek ellenére a könyvtárakat megyei szinten igazgatták, és eb- ben a minisztérium is nagyobb lehetőséget látott a források felhasználására, és a könyvtárak ösz- szehangolt fejlesztésére, mint amire korábban le- hetőség volt.

1991-ben a kormány ismét meghirdette a köz- igazgatási reform előkészítését, de az ennek kap- csán készült tanulmányok nem foglalkoznak ér- demben a könyvtárak vonzáskörzetének kérdé- sével, és a némi elfogultságot tükrözik a na- gyobb közigazgatási egységekkel szemben.

A nagy vonzáskörzetre kiterjedő könyvtári ha- tóságok, s általában a nagy szervezetek hátrá- nyaként tartják számon politikai izoláltságukat, rugalmatlanságukat, bürokratikus voltukat és a szolgáló közösségtől való elszakadásukat. Előny viszont a pénzügyi források jobb felhasználása, a jobb tájékoztató szolgáltatások, a szol- gáltatások nagyobb választéka, a jobb könyv- állomány és a jó nyilvános információs szolgálat. A Könyvtáregyesület véleménye szerint csak a nagyobb hatóságok képesek a széles körű könyvtári szolgáltatásokat fenntartani; a szakem- bergárdát biztosítani, megfizetni; gazdaságo- sabb szolgáltatásokat nyújtani; jobb együttműkö- dést létrehozni az ország oktatásügyével; és a legnagyobb előnyöket kihozni az új technológiák alkalmazásából.

Skóciában erőteljesen megoszlottak a véle- mények: voltak, akik a nagyobb egységek mellett érveltek azzal, hogy hatékonyabb struktúrát, a könyvtárosoknak jobb előrehaladási lehetőséget, jobb minőségű szolgáltatásokat biztosítanak, és a 100 000-es ellátandó népességet minimumnak tekintették. Mások szerint viszont a nagy hatósá- gok elveszítik érzékenységüket a helyi közössé- gek igényei iránt. Összességükben mégis a na- gyobb egységekben látták a jobb minőségű szol- gáltatások zálogát.

A kilencvenes években további kutatásokra lenne szükség, amelyek a méret (népesség vagy földrajzi terület) kérdését a gazdaságosság krité- riumával kapcsolják össze. 1985-ben Skóciában munkacsoportot hoztak létre a Robertson-jelen- tés átdolgozására. Ez a csoport az alábbi priori- tási területeket emelte ki: szolgáltatások (a szük- séges szolgáltatások körének meghatározása); állomány (a minimális szolgáltatási szint biztosí- tásához szükséges állomány méretének és minő- ségének megállapítása); személyzet (a szüksé- ges személyzet számának meghatározása a szolgáltatások körének, szintjének és az ellátan- dók számának figyelembe vételével); épületek (a szolgáltató helyek méretének normatív megfogal- mazása a népesség arányában). A közművelődé- si könyvtáraknak négy cél felé kell törekedniük: oktatás (a könyvtár mint tanulószoba), informá- ció (a könyvtár mint információs és forrástájé- koztató központ), kultúra (a könyvtár mint művé- szetnépszerűsítő), szabadidő (a könyvtár mint a rekreáció támogatója). Ehhez a javasolt kulcs- szolgáltatások a hagyományos kölcsönzésen, tá- jékoztató szolgáltatásokon túl a közhasznú infor- mációs szolgáltatás, a helyismereti gyűjtemény, a felnőttoktatás információellátása, ifjúsági szol- gálat, speciális szolgáltatások időseknek, bete- geknek, rokkantaknak, elítélteknek stb., és terüle- ti szolgáltatások. A jelenlegi helyi kormányzati struktúra mellett létre lehet hozni kisebb hatósá- gokat is, de ezek a fenntartó szerepköréből a le- hetőségteremtőbe fognak visszavonulni, ezért különösen fontos lesz a meglévő ellátás értékelé- se.

(Orbán Éva)

92/332

Bibliotheken für Baden-Württemberg; Zukunft = Bibl. Info. 2. Jg. 1992. 3. no. 195-204. p.

Baden-Württemberg tartomány könyvtárügyi fejlesztési terve, az igényelt támogatás feltüntetésével

Fejlesztési terv [forma]; Könyvtárügyi; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

Baden-Württemberg tartomány Könyvtáros-szövetsége (a Német Könyvtárszövetség keretében) fejlesztési tervvel és támogatási kérelemmel fordult a tartomány minisztériumaihoz és parlamenti képviselőihez, valamint egy sajtótájékoztatón keresztül a nyilvánosságához is. A tervezet a közkönyvtári szolgáltatások fejlődése érdekében a következő területek kiemelt anyagi támogatását tartja szükségesnek:

– Az idegen nyelvet tanulók egyre növekvő kölcsönzési igénye nyelvkönyvek, kazetták, videofelvételek tömeges beszerzését követeli. Különösen fontos a több médiából álló oktatáscsomagok biztosítása (áruk átlagosan 100 DM). A cél: 150 közkönyvtárban hat éven át évente 1000 oktatáscsomag beszerzése. Az érdekelt könyvtárak az összeg felét biztosítanák, az igényelt támogatás hat éven át évi 7,5 millió DM.

– A pályaválasztási tanácsadásban, a szakmai át- és továbbképzésben, mindehhez a szakirodalom biztosításában a közkönyvtárakra a jelenleginél nagyobb szerep várna. Az igényelt támogatás: hat éven át évi 7,5 millió DM.

– Egy könyvtárpedagógiai program kidolgozására és megvalósítására a tervezet három éven át évi 400 ezer DM-et kér.

– A tartományban a könyvtárközi kölcsönzésnek kiválóan használható gépi adatbázisát építette ki a Délnyugati Katalógusszövetség. A közkönyvtárak számára lehetővé kell tenni, hogy a technikai apparátus beszerzésével használóként hozzáférhessenek e regionális katalógushoz. Első lépésként a könyvtárközi kölcsönzés nyolc nagyobb báziskönyvtárban (Heidelberg, Ulm, Reutlingen stb.) Datex-P csatlakozást kell biztosítani; a továbbiakban e helyeken olvasónagyító készülék beállítása is kívánatos lenne, majd újabb könyvtárakban kell a Datex-P csatlakozást kiépíteni, 50 kisebb könyvtárat pedig telefax útján lehet az információs rendszerbe bekapcsolni. Az igényelt összeg három évre évente 325 ezer DM.

– Egyre növekszik a nyomtatott formában meg nem jelenő információs eszközök (főleg

adattárak) száma. Használatukra 50 közkönyvtárat fel kell szerelni személyi számítógépek és Btx (a nagyobbakban: CD-ROM) beszerzésével. A hard- és szoftver költsége könyvtáranként 18 ezer DM. Az igényelt összeg öt évre évi 470 ezer DM.

– Egy korábbi program folytatásaként további 20 könyvtárat kell ellátni a használók rendelkezésére álló személyi számítógépekkel, azzal a céllal, hogy a látogatók az új technológia jó ismerőivé és rendszeres használóivá váljanak. Az igény: három évre évenként 820 ezer DM.

– A tartomány minden felsőszintű központjában (Karlsruhe, Heidelberg stb.) zenei könyvtárat kell létrehozni. A támogatás ezek szakmai felszerelésére terjedne ki (15-20 ezer médiaegység = 700 ezer DM). Hat éven át évente egy-egy zenei könyvtár létrehozása évi 980 ezer DM-et igényelne.

– Hat városban artotékát kíván a tervezet megvalósítani. Évente egy-egy helyen kb. 200 műtárggyal (festmény, grafika, kispasztika) 200 ezer DM értékben támogatnák az erre vállalkozókat.

– A tartományi Könyvtárszövetségnek kooperáló, döntéselőkészítő és továbbképző tevékenységéhez irodára lenne szüksége. A kért támogatás: 60 ezer DM.

Végezetül a tervezet a tartomány gyenge könyvellátottságát elemzi: a 35 járás közül 21 még nem érte el a „lakosonként egy dokumentum” igen régi követelményét sem, az 1973-as „lakosonként két dokumentum” célt pedig egyetlen járás sem, a 9 városkörnyék közül is csak 5.

Az utóbbi cél megvalósításához 7 millió dokumentum kellene 180 millió DM értékben. Járhatóbbnak látszik az a javaslat, mely az elmaradás fokozatos felszámolását ajánlja: évente 15 új alapítású vagy újjáépített könyvtár esetében a beruházáshoz és az induló állományhoz való 50%-os hozzájárulás évi 20-30 millió DM-et tenne ki.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 323, 337, 343, 354, 371

Tudományos és szakkönyvtárak

92/333

SORDYLOWA, Barbara: Biblioteki i informacja naukowa w dobie przemian = Prz.Bibl. 59.rocz. 1991. 2.no. 135-145.p.

Res. angol nyelven.

Könyvtárak és a tudományos információ a változások időszakában

Könyvtári rendszer -országos; Nemzeti tájékoztatói rendszer; Tudományos és szakkönyvtárak

Az 1989 óta folyó rendszerváltás következményeként hatályon kívül helyezték a lengyel tudományos, műszaki és szervezési információs rendszert és vezető intézményeit – a CIINTE-t és a Centrum INTE-t – „legitimáló” jogszabályokat. E rendszerre több fogyatékoság volt jellemző: jórészt figyelmen kívül hagyta a tényleges információs igényeket, főként könyvtári feladatokat duplikált, irányításában a fölényesség és a meddő formalizmus érvényesült.

1991 januárjától – a Tudományos Kutatási Bizottság mint „az állam tudomány- és tudományos–műszaki politikai vezető szerve” létrejöttével – kirajzolódni látszanak a tudományos könyvtár- és tájékoztatásügy perspektívái. E bizottságon belül külön team alakult az információs, könyvtár- és ismeretterjesztési politika kialakítására és – természetesen – vitelére (a működési és fejlesztési források biztosítására).

E team működésének fontos kezdeti eredményei: a tudományos könyvtárak 115 milliárd zloty pótkeretet kaptak a külföldi folyóiratok megrendelésére (ennek következtében 20%-os engedményt kaptak a szállítóktól), megszüntették az ARS POLONA, illetve az RSW RUCH monopóliumát a folyóiratrendelések közvetítésében, várhatóan évi 10%-os keretnövekedés fogja kompenzálni az inflációt és az előfizetési díjak emelkedését.

A jövőben várhatóan a tudományos és szakkönyvtárak gondozásába kerülnek át a szakirodalmon alapuló információs szolgáltatások, az egyebek pedig magántulajdonba.

Az új körülmények között a könyvtár- és információs politikának a megrendelők és a felhasználók tényleges szükségleteit ismerő intézményekben kell kialakulnia. E politika keretében dülőre kell jutni néhány „örökölt ügyben” is (a központi könyvtárak számának csökkentése, a fenntartás, a felügyelet és a koordináció kérdései stb.). A szerző nem hisz abban, hogy valamilyen központi intézmény végezhetné el az ügyek koordinálását, különösen nem egy ilyesmit nem kedvelő piacgazdaságban. „A dolgokat ... közvetlenül kell saját kézbe venni, nem utolsósorban azért, mert e tevékenységi szféra működésének

általános mechanizmusai a szakmán belül közismertek.”

(Futala Tibor)

92/334

FIRCÁKOVÁ, Kamila: Služby Strediska knihovnicej dokumentácie a informácií Univerzitetnej knižnice v Bratislave = Kn. Inf. 24.roč. 1992. 1.no. 23-27.p. Bibliogr. 4 tétel.

Res. angol, német és orosz nyelven.

A pozsonyi Egyetemi Könyvtár Könyvtárügyi Dokumentációs és Információs Központjának szolgáltatásai

Könyvtártudományi szakkönyvtár

A Könyvtárügyi Dokumentációs és Információs Központ a módszertani osztály szervezeti egysége, jelenlegi formájában 1984 óta működik. (Korábban, 1964 óta referatúrának hívták ezt a háromfős egységet.)

Munkásságának központja a könyvtártudományi olvasóterem, itt található ui. a könyvtártudományi és a rokontudományok irodalmát tartalmazó törzsállomány (6740 könyvtári egység és 160 féle – fele részben külföldi – szakfolyóirat). Ennek az állománynak évi gyarapodása 300 egység, apasztása 100 egység körül mozog.

További állományrész a könyvtári jelentések, beszámolók, kutatási jelentések, tervek irodalmát tartalmazó speciális gyűjtemény, amelynek gerincét az Egyetemi Könyvtárra vonatkozó dokumentumok alkotják. Ez a gyűjtemény 1500 egységből áll, évente kb. 100 egységgel gyarapszik.

Az állomány fel van tárva (betűrendes, szak-katalógus, helyrajzi nyilvántartás). Mintegy 97 ezer betűrendi és 180 ezer, szakrendi nyilvántartáshoz felhasznált cédulából áll a központ szekunder dokumentációja, amely évente 5–6 ezer cédulával gyarapodik. Elvétele egészen 1920-ig visszamenően regisztrálja a könyvtártudományi és rokonirodalmat.

A központot a 70-es évek óta mind kevesebben veszik igénybe (csökken a könyvtároshallgatók száma, más könyvtárakban is megjelent a vonatkozó irodalom). Évente kb. 1700 látogatást regisztrál a központ, ami több mint 17 ezer állományi egység

használatával jár (ebből kb. 10% az otthonra való kölcsönzés).

A használók foglalkozás szerinti sorrendje a következő: könyvtár szakos egyetemi hallgatók és középiskolai tanulók (64%), az Egyetemi Könyvtár munkatársai (15%), más pozsonyi könyvtárak és információs munkahelyek dolgozói (12%), könyvtáros tanárok és előadók (3%), újságírók, filmesek, rádiósok, tévések stb. (1,5%).

A telefonon adott tájékoztatások évi száma 2–3 ezer, a bibliográfiai kereséseké 450, az SDI-szerű tájékoztatásoké pedig 230.

A központnak ezen felül van negyedéves gyarapodási jegyzéke (120 példány); intenzív a kiállítási tevékenysége is (évi 12 újszerzeményi és 12–15 tematikus kiállítás).

A munkatársak olvasócentrikusak, s arra töreksenek, hogy feltáró és olvasószolgálati munkájuk színvonala egyre növekedjék. Ennek bizonyos értelemben ellentmond, hogy évről-évre mind kevesebb külföldi irodalommal gyarapodik az állomány, illetve mind kevésbé lehet biztosítani, hogy az egész állomány szabadpolcon legyen (ezen mikrofilmlapokkal kívánnak segíteni).

(Futala Tibor)

92/335

CHEPESIUK, Ron: The Green Library: making an environmental difference = Wilson Libr.Bull. 66.vol. 1992. 7.no. 36-39.p.

A Green Library (zöld könyvtár) a környezetvédelem szolgálatában

Szakkönyvtár -környezetvédelmi; Támogatás -más országoknak

Az 1986-ban alapított környezetvédelmi szakkönyvtár a kaliforniai Berkeleyben működik négy főállású munkatárssal. Közvetítésével több mint 200 000, zömében angol nyelvű könyv és folyóirat (többnyire adományokból) jutott el az ökológia, környezetvédelem, közegészségügy és a kapcsolódó területek irodalmából Közép- és Kelet-Európába, Délkelet-Ázsiába és Dél-Amerikába, így a balti államokba, Cseh-Szlovákiába, Peruba, Kubába és hazánkba.

Eleinte minden érdeklődőnek küldtek könyvet, de ma már a független, alulról szerveződő

környezetvédelmi szervezetek közreműködésével segítik új könyvtárak létrehozását és a meglevők támogatását. A rendelkezésre bocsátott dokumentumoknak mindenki számára hozzáférhetővé kell lenniük és nem cenzúrázhatók.

Első külföldi környezetvédelmi könyvtárunk Lengyelországban, Poznanban nyílt meg 1989-ben. Ezt követte a nepáli Pokhara. A poznani könyvtár szabadpolcain 10 000 kötet könyv és 400 folyóirat foglal helyet; online katalógussal és CD-ROM munkaállomással rendelkezik.

Nemrégiben Romániában nyitottak meg egy könyvtárat és egy újabbat Új-Guineában terveznek. 1992-ben indult a könyvtár környezetvédelmi információterjesztési kérdésekkel foglalkozó tudományos folyóirata, a Green Journal, amelyre ingyenes előfizetést biztosítanak a rászoruló könyvtárak számára.

(Koltay Tibor)

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

92/336

TØTH, Jan: The offensive children's library = Scand.Public Libr.Q. 25.vol. 1992. 1.no. 4-7.p.

Az aktív gyermekkönyvtár – „könyvtári tanács” gyermekekből egy dán városban

Gyermekkönyvtár; Gyermekolvasó; Könyvtári tanács

Skovlunde Koppenhága Ballerup kerületének 13 ezer lakosú negyede, ahol a 16 éven aluli fiatalok száma eléri a 2200-at. A négy főfoglalkozású könyvtárossal dolgozó helyi gyerekkönyvtár gyűjteménye 33 ezer kötet, kölcsönzési forgalma meghaladta az évi százezer kötetet.

1987-ben a könyvtár állami támogatásért folyamodott többek között azzal a szándékkal, hogy egy gyerekekből álló „Könyvtári tanácsot” hozzon létre, amilyen korábban már működött a könyvtárban. Az állami támogatásból, amelynek teljes összege 281 ezer dán korona volt, 173 ezer dán korona jutott a gyerekkönyvtárosok heti 20 órás programjára.

1988-ban széles körű reklámhadjárat indult, hogy 10-14 éves, skovlundai jelentkezőket toborozzanak a közös munkához. Az első összejövetelre 16 gyerek ment el, közülük hatan a korábban feloszlott csoportból. Ez utóbbiak vették kézbe a munkák és a csoport irányítását; „könyvtári galerinék” titulálták csoportjukat.

A könyvtárosok hozzáállását az első időben az jellemezte, hogy a gyerekek minden javaslatát komolyan vették, még a lehetetleneket is, majd közösen megbeszélték, hogy azok miért megvalósíthatatlanok. Havonta kb. 2000 koronát költöttek a programra. Kialakították azokat a témaköröket, amelyekkel foglalkozni kívántak: a gyerekkönyvtár tervezése, a könyvek beszerzése, a lemezek kiválasztása, közös tevékenységek a könyvtárban, és „egyéb nyalánkságok” (a fentiekbe nem sorolható érdekes programok gyűjtőneve).

A könyvtár belső terét a bútorok színesre festésével, graffittal díszített belépő tér kialakításával, a polcok áthelyezésével izlésvilágukhoz közelítették. A könyvbeszerzéseket illetően is sok ötletük volt, ezért a könyvtár költségvetéséből kaptak 3 ezer dán koronát gyarapításra. A gyerekek elolvasták a könyvismertetéseket, figyeltek egymás javaslataira, mérlegelték a könyvárakat, majd közösen döntöttek; egyúttal érthetőbbé váltak számukra a könyvtáros nehézségei is. A csoport úgy érezte, vannak hiányosságai a könyvtár hanglemez-gyűjteményének, ezért az olvasók javaslatait kérték. A közös programok közül különösen a filmvetítést, könyvkiállítások szervezését, az író-olvasó találkozókat kedvelték. A színházlátogatás viszont távol állt érdeklődési körüktől. Példák a gyerekek által szervezett programokra: „állati sarok” a behozott háziállatokból; zenei foglalkozások egymásnak bemutatott lemezekkel, stb. A csoport havonta kétszer találkozott: egyik alkalommal megtervezték, a következő alkalommal kiviteleztek a terveket. Készítettek egy három havonta megjelenő könyvtári újságot is könyvajánlásokkal, viccekkel, portrékkal és toplistával. Egyéb programjavaslataik: posztviasárlás, látogatás egy újságnál, hogyan készül egy „igazi folyóirat”, kirándulás a gyerekkönyvvásárra, részvétel különböző kulturális fesztiválokon, segítség (palacsintasütés!) a könyvtári napra stb.

Néhány gyereknek a könyvtár második otthonává vált, a könyvtáros megismerte a gyerekek családi problémáit is, és szabadidejét is sokszor együtt töltötte velük. Két év alatt megnőtt a

könyvtár népszerűsége, nemcsak a gyerekek körében, hanem más intézményekben is felfigyeltek a munkájukra. Kedvezően alakult a könyvtár megítélése a helyi politikusok körében is.

(Kovács Katalin)

Iskolai könyvtárak

92/337

KOLDENIUS, Malin – NILSSON, Elisabeth: Integrated libraries = Scand.Public Libr.Q. 25.vol. 1992. 1.no. 7-11.p.

Közös iskolai és közművelődési könyvtárak Svédországban; egy felmérés eredményei

Felmérés; Iskolai könyvtár; Kettős funkciójú könyvtár; Városi könyvtár

A Svéd Országos Kulturális Tanács tanulmányt készített a svédországi integrált iskolai és közművelődési könyvtárakról: 1) megfelelő szervezet-e az integrált könyvtár, 2) képes-e hatékonyan működni. Integrált közművelődési és iskolai könyvtáron Svédországban olyan intézményt értenek, amely az iskolában működik, de ellátja a közművelődési könyvtári feladatokat is, működtetését és fenntartását az iskolai tanács és a kulturális tanács közösen végzi, a könyvtár állománya és a személyzet közös, a tanterv is kellő hangsúllyal említi az iskolai könyvtár szerepét.

A cikk és egyben az említett tanulmány szerzői bemutatták a téma problémátörténetét és a nemzetközi fejleményeket, különös tekintettel a skandináv országokra, majd a vizsgált könyvtárakban szerzett tapasztalataikat összegezték.

4 éve működik a Gribby Gård integrált könyvtár a Stockholmtól 20 km-re levő Täby-ben. A közös működést a helyi hatóságok erőteljesen támogatják. Az évek során a könyvtár szép lassan kiépítette szolgáltatásait, a kölcsönzési adatok ma már magasabbak, mint hasonló esetekben a fővárosé. A siker okai: jól megfogalmazott célok mind a könyvtárosok, mind a helyi hatóságok részéről, megosztott költségek és erőforrások, kedvezően motivált személyzet, a vezetők jó kapcsolata és hajlandóság az együttműködésre.

Kevés olyan közös fenntartású iskolai és közművelődési könyvtár működik azonban, amely megfelel az integráció feltételeinek. A költségek és a gyűjtemény megosztásának gyakorlata is szokatlan. A könyvtárosok munkaidejének tetemes részét az iskola által kijelölt munkák töltik ki, ugyanakkor az iskola a kelleténél többet vállal a közös működésből; a könyvtárnak a tantervben előírt szerepe csorbát szenvedhet. A használók jelentős rétegei ugyanakkor óhatatlanul hátrányba kerülnek azzal, hogy a könyvtár az iskolába kerül. Nemcsak a földrajzi fekvése miatt, hanem inkább a felső tagozatosok és a gimnazisták állandó jelenléte miatt. Minél korábban bevonják az iskolát és a könyvtárosokat a tervezésbe, annál valószínűbb, hogy kialakítható hatékony együttműködés.

Van példa jól működő közös fenntartású iskolai és közművelődési könyvtárra; ezekben az a közös, hogy mindkét fél egyenrangú partnerként vesz részt a munkában. Az integrált szervezeti forma a kistélepüléseken válik be igazán, ahol ilyen módon ésszerűbben lehet kihasználni a lehetőségeket. Mindez nem jelenti automatikusan azt, hogy egy integrált könyvtár olcsóbb, mint külön egy iskolai és egy közművelődési könyvtár. Az integráció legfontosabb feltétele az, hogy a közművelődési könyvtár és az iskola között már előzetesen jó legyen a kapcsolat.

Dániában és Norvégiában központi kormányzati támogatással próbálnak új módszereket találni a könyvtári együttműködésre. Erre példa a dániai „könyvtárbolt” (a helyi iskolában működő, de mindenkit kiszolgáló könyvtár) az Odensehez tartozó Højby-ben. Norvégiában Drammenben (Oslótól délre fekvő 50 ezres nagyságú város), amikor a városi főkönyvtár fiókjait bezárták, a könyvtár az iskolákban erősítette meg a gyermekkönyvtári szolgálatot. Az integrált könyvtár az idén beinduló egész napos iskolai rendszer bevezetésével jut még hangsúlyosabb szerephez.

A szerzők szerint Svédországban is hasonló kísérletekre van szükség, hogy minél szélesebb körben folytathassák a vitát az integrációról.

(Kovács Katalin)

Hogyan használják a gyermekek a médiát; összefoglaló az erre vonatkozó kutatások alapján

Gyermekolvasó; Használói szokások; Oktatás-számítógéppel; Online katalógus

Az 1980-as években végzett kutatások áttekintése után a szerző a következő ajánlásokat teszi. Ahhoz, hogy a fiatalok egyenlő eséllyel használhassák az információs médiumokat, az oktatásban dolgozóknak:

1. Effektívebb hardver- és szoftvereszközöket kell kifejleszteniük az online katalógusokból, adatbázisokból és információforrásokból (ú.m. enciklopédiák) való hozzáféréshez. Így pl. szükség van

- képernyő-érintéssel vagy egérrel működtethető rendszerekre, amelyek a gyermekek számára könnyen felismerhető ikonokat használnak,

- olyan rendszerekre, amelyekben az első néhány betű beírása után böngészési lehetőség van,

- nagyobb gyermekek számára kulcsszavas keresésre, helyesírási ellenőrzés lehetőségével, amely alternatívákat javasol a meg nem talált (helytelenül beírt) szavakra. Szükséges lehet egyszerűbb grammatikai műveletek elvégzésének a képessége is.

- oktatásra a kérdésfeltevés és -elemzés területén.

2. Biztosítaniuk kell az egyenlő esélyeket a számítógépekhez való hozzáférésben, például

- számítógépeket ne csak speciális kurzuson használjanak (a matematikai, számítástechnikai kurzusok a fiúk előnyét erősítik).

3. Az összes diák oktatási igényeit kielégítő szoftvereket kell kifejleszteni, így

- az együttműködést és csoportos problémamegoldást elősegítő, a lányok tanulási módját is figyelembe vevő, a nyugatközpontú, előítéleteket keltő, más kultúrájú gyermekek számára idegen gondolkodást elkerülő szoftverek formájában.

(Koltay Tibor)

Lásd még 351

92/338

FASICK, Adele M.: What research tells us about children's use of information media = Can.Lib.J. 49.vol. 1992. 1.no. 51-54.p. Bibliogr.